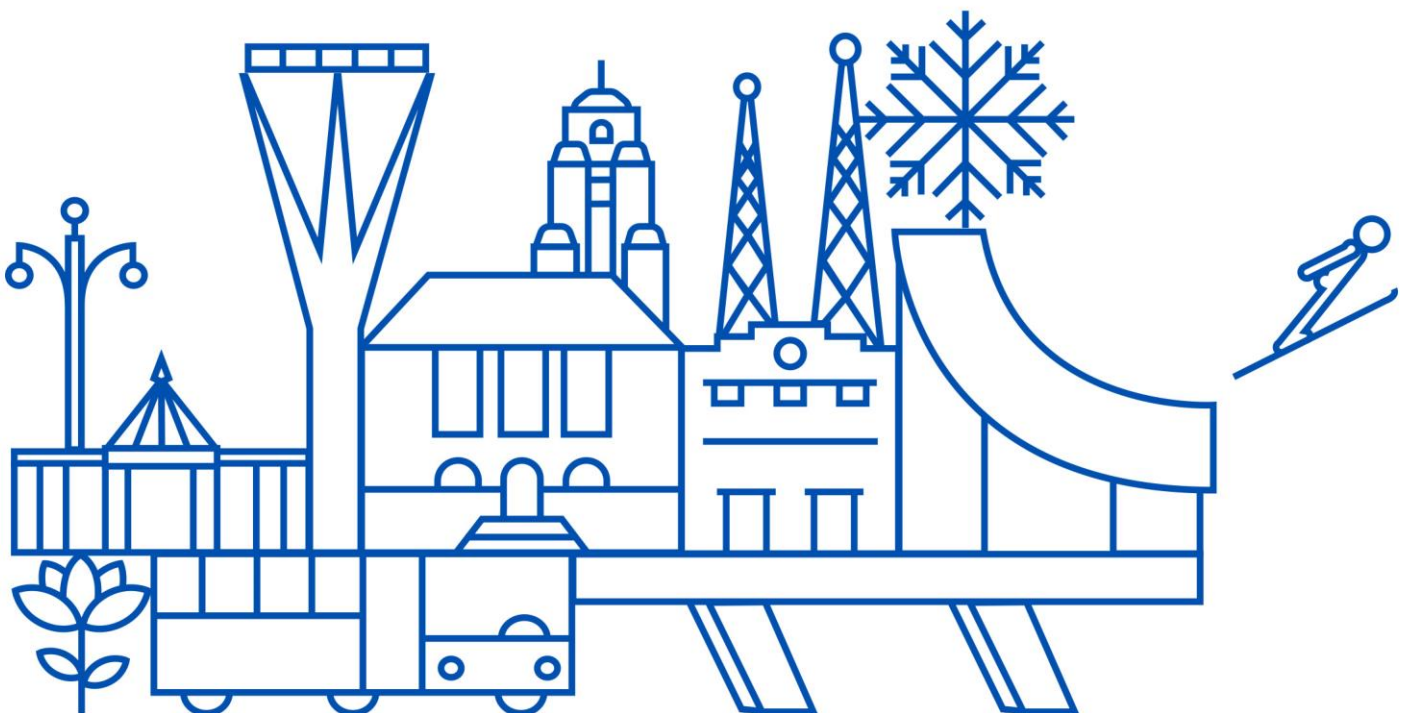

LAHTI

Lahden perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus- suunnitelma

Opas Lahden peruskoulujen käyttöön
11.6.2019

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden taustaa	4
2.1 Kuvaus yhdenvertaisuuslain ja muiden lakien velvoitteista.....	4
2.2 Käsitteiden kuvaus	4
2.3 Lahden perusopetuksen arvot	6
3 Lahden perusopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen toimet	7
3.1 Opetushenkilöstön ja oppilaiden yhdenvertaisuusosaaminen	7
3.2 Yhdenvertaisuus oppilasvalinnoissa, oppimisen arvioinnissa ja oppilaanohjauksessa	8
3.2.1 Oppilasvalinnat	8
3.2.2 Oppimisen arviointi	8
3.2.3 Oppilaanohjaus	9
3.3 Syrjinnän vaarassa olevien oppilaiden tarpeiden huomiointi	9
3.3.1 Kieli ja kulttuuri	10
3.3.2 Sukupuoli ja seksuaalisuus	11
3.3.3 Uskonto ja vakaumus	12
3.3.4 Esteettömyys	13
3.4 Yhdenvertaisuus oppimateriaaleissa	13
3.5 Yhdenvertaisuus opetusmenetelmissä	13
3.6 Kiusaamiseen ja häirintään puuttuminen	14
3.7 Yhdenvertainen toimintakulttuuri	15
3.7.1 Kodin ja koulun yhteistyö	15
3.7.2 Teemapäivät ja juhlat	16
3.7.3 Osallisuus ja päätöksenteko	17
3.7.4 Viestintä	18
4 Lahden peruskoulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu vaihe vaiheelta	18
5 Seuranta ja arviointi	19
Lähteet	20

1 Johdanto

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Perusopetus kartuttaa sosiaalista pääomaa, joka koostuu osaamisesta, ihmisten välisistä yhteyksistä, vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta. Yhdessä ne edistävät yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä. Perusopetuksen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) eli tasa-arvolain mukaan oppilaitoksen tulee laatia toimintansa kehittämiseen tähtäävä tasa-arvosuunnitelma. Tasa-arvolaisissa kiellettyjä syrjintäperusteita ovat sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu.

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuuslaissa kiellettyjä syrjintäperusteita ovat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen sekä muu henkilöön liittyvä syy.

Lahden perusopetukselle tärkeitä periaatteita ovat mm. tasa-arvoinen perusopetus, lähikouluperiaate ja inklusioperiaate. Perusopetus edistää lasten ja nuorten hyvinvointia. Tasa-arvoisessa koulussa oppilaat viihtyvät ja tuntevat suurempaa osallisuutta omaan koulu yhteisöönsä. Tämä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma osaltaan tukee näiden asioiden toteutumista.

Lahdessa opetuksen järjestäjä ja koulut ovat vastuussa tasa-arvon edistämisestä perusopetuksessa. Tämän oppaan on laatinut työryhmä, jossa oli edustus opetuksen järjestäjän ja koulujen toimesta. Työryhmän puheenjohtajana toimi opetuksen palvelupäällikkö Johanna Saastamoinen. Työryhmän jäseninä olivat rehtori Kirsikka Saresma, rehtori Hanna Saarinen, opettaja Marianne Ripatti, koulunuorisotyöntekijä Toni Ovaskainen, opiskeluhuollon palvelupäällikkö Eija Kinnunen ja kieli- ja kulttuuriryhmien opetuksen suunnittelija Pasi Salmi. Työryhmä haastatteli opasta koottaessa Launeen peruskoulun ja Mukkulan peruskoulun oppilaskunnan hallituksen edustajia. Oppilaiden esille tuomat asiat on kirjoitettu tähän oppaaseen. Myös perusopetuksen rehtoreiden mietteet koottiin opasta laadittaessa osallistamalla heitä rehtorikokouksessa. Lisäksi Lahden perusopetuspalvelut pyysi lausuntoa koulujen vanhempainyhdistyksiltä ja sidosryhmiltä.

Tämä opas on kaikkien Lahden peruskoulujen yhteinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Oppaaseen on koottu niitä asioita, joita yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi on koulussa hyvä huomioida. Oppaan toiseen lukuun on koottu keskeisimpiä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon käsitteitä. Tällä on pyritty edistämään ymmärrystä asioihin liittyen ja tuotu esiin Lahden perusopetuksen yhteinen arvopohja. Kolmanteen lukuun on koottu toimet, joilla edistetään yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista. Oppaassa on myös esimerkkejä malleista ja käytänteistä sekä vinkkejä koulutyöhön. Oppaaseen on siten koottu toteutettavia veloituksia ja tietoa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon suunnitteluun ja toteutukseen arjen koulutyössä.

Lahden perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan kolmen vuoden välein ja sitä tarkennetaan tarvittaessa. Suunnitelman toteutumista seurataan vuosittaisten koulujen caf -arviointien ja lukuvoimisuussuunnitelmien laadinnan osalta.

2 Tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden taustaa

2.1 Kuvaus yhdenvertaisuuslain ja muiden lakien velvoitteista

Tämän suunnitelman taustalla on kaksi lakia; tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki.

Tasa-arvolla viitataan naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon. Laissa (laki naisten ja miesten tasa-arvosta 609/1986 ja 1329/2014) tasa-arvon käsite on laajennettu huomioimaan myös sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu, näin ollen laki sisältää laajasti sukupuolen moninaisuuden. Tasa-arvolaki kieltää oppilaitoksissa tapahtuvan syrjinnän sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Tämän lisäksi koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksessa tehdään järjestelmällistä ja suunnitelmallista työtä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Oppilaitosten tulee myös ennaltaehkäistä syrjintää sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella.

Opetuksen järjestäjän on edistettävä yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuuslain 2 §:n mukaan kaikilla koulutyöhön osallistuvilla henkilöillä on perustuslakiin ja yhdenvertaisuuslakiin perustuva velvollisuus edistää oppilaiden yhdenvertaisuutta sekä muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuuslain mukaan koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi.

2.2 Käsitteiden kuvaus

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus terminä viittaa samanarvoisuuteen eri ihmisryhmien välillä. Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Näitä kutsutaan syrjintäperusteiksi.

Lahden perusopetuksessa yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi samanarvoisina riippumatta mistään henkilöön liittyvästä tekijästä. Samanarvoisuus ei merkitse samanlaisuutta. Yhdenvertainen kohtelu edellyttää sekä perusoikeuksien ja osallistumisen mahdollisuuksien turvaamista kaikille että yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista.

Syrjintä

Yhdenvertaisuuslain mukaan syrjintää on

Välitön syrjintä: Jotakuta kohdellaan kielletyn syrjintäperusteiden nojalla huonommin kuin jotakuta muuta

Välillinen syrjintä: Näennäisesti puolueeton sääntö asettaa henkilöt todellisuudessa eriarvoiseen asemaan

Häirintä: Henkilön ihmisarvon loukkaamista kiellettyihin syrjintäperusteisiin liittyen siten, että luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai hyökkäävä ilmapiiri. Voidaan ajatella, että häirintä on yksi kiusaamisen muoto.

Seksuaalinen häirintä: Seksuaalinen häirintä on ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan toisen koskemattomuutta. Seksuaalinen häirintä voi olla esimerkiksi

- vihjailevia eleitä tai ilmeitä
- härskejä puheita, nimittelyä tai kaksimielisiä puheita
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevia huomautuksia tai kysymyksiä
- pornoaineiston esille asettamista
- seksuaalisesti virittäytyneitä yhteydenottoja tai toimintaa sosiaalisessa mediassa
- Fyysistä koskettelua, seksuaalisviritteisiä ehdotuksia tai vaatimuksia
- Seksuaalista väkivaltaa

Kohtuullisten mukautusten epääminen: Koulutuksen järjestäjä kieltäytyy tekemästä tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voisi saada koulutusta yhdenvertaisesti

Käsäy tai ohje syrjiä: esim. Opettaja vihjaa oppilaille olemaan leikkimättä tietyn ryhmän edustajan kanssa

Lahden perusopetuksessa syrjinnän ehkäisyä tavoitellaan koko kouluyhteisöstä lähtevällä muutoksella. Yhteisön jäseniä ohjataan tunnistamaan omia ennakkoluuloja ja yhteisössä olevaa moninaisuutta. Keskeistä on kouluyhteisön toimintakulttuurin jatkuva kehittäminen.

Tasa-arvo

Tasa-arvolla viitataan naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon. Laissa tasa-arvon käsite on laajennettu huomiomaan myös sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu, näin ollen laki sisältää laajasti sukupuolen moninaisuuden.

Lahden perusopetuksessa oppilailla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa koulun toimintaan. Lahden perusopetuksessa kiinnitetään huomiota oppilas- ja opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Sukupuoli ja seksuaalisuus

Tasa-arvolain 3§ mukaan sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan. Sukupuolen ilmaisulla tarkoitetaan sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla. Mitä tässä laissa säädetään sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvasta syrjinnästä, sovelletaan vastaavasti syrjintään, joka perustuu siihen, että henkilön fyysiset sukupuolta määrittävät ominaisuudet eivät ole yksiselitteisesti naisen tai miehen.

Lahden perusopetuksessa koulu oppivana yhteisönä edistää arvoillaan ja käytänteillään sukupuolten tasa-arvoa ja tukee oppilaita oman identiteetin rakentumisessa. Opetus on lähestymistavaltaan sukupuolitietoista. Yhteisö rohkaisee oppilaita tunnistamaan omat mahdollisuutensa sekä suhtautumaan eri oppiaineisiin, tekemään valintoja ja sitoutumaan opiskeluun ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

Oppimisympäristöjä, työtapoja ja opetusmateriaaleja valitsemalla ja kehittämällä luodaan näkyvyyttä inhimillisen moninaisuuden arvostamiselle.

Etninen tausta, kansalaisuus ja kieli

Etnisen identiteetin tunnusmerkkejä ovat syntyperä, kieli, nimet, sukulaisuus, asuinalue, tapakulttuuri, taloudelliset siteet, uskonto ja taide. Mikään edellä mainitusta ei kuitenkaan riitä etnisyyden kriteeriksi. Kansalaisuus taas tarkoittaa yksilön kuulumista juridisesti tietyn valtion yhteyteen. Ihmisellä on perustuslaillinen oikeus ylläpitää omaa äidinkieltään ja kulttuuriaan.

Lahden perusopetuksessa oppilas tutustuu ja oppii arvostamaan omaa ja muiden yksilöiden kulttuurien erilaisuutta. Oppilasta ohjataan rakentamaan ja vastuulliseen vuorovaikutukseen muiden kanssa. Oppilaat oppivat tuntemaan ja arvostamaan elinympäristöään ja sen kulttuuriperintöä sekä omia sosiaalisia, kulttuurisia, uskonnollisia, katsomuksellisia ja kielellisiä juuriaan. Koulu yhteisössä ja koulun ulkopuolella tehtävässä yhteistyössä oppilaat oppivat havaitsemaan kulttuurisia erityispiirteitä ja toimimaan joustavasti eri ympäristöissä. Heitä kasvatetaan kohtaamaan arvostavasti muita ihmisiä sekä noudattamaan hyviä tapoja.

Maailmankatsomus, sosioekonominen asema ja perhesuhteet

Maailmankatsomuksella tarkoitetaan uskontoa, uskonottomuutta, mielipidettä ja vakaumusta. Maailmankatsomus on ihmiselle henkilökohtainen asia. Perhesuhteilla voidaan tarkoittaa yhden tai useamman vanhemman ja alaikäisen tai muuten tukea tarvitsevan (esim. vammaisen täysi-ikäinen) suhdetta. Myös ikääntyneiden vanhempien ja työssäkäyvien aikuisten suhde on osa perhesuhteita. Henkilön sosioekonomisen taustan määrittämisessä huomioidaan muun muassa ammatti, mahdollisuus tehdä työtä, koulutustaso tai mahdollisuus toimia yhteiskunnassa. Sosioekonominen tausta on yksi eriarvoistumisen näyttäjästä.

Lahden perusopetuksessa järjestetään opetusta kaikille oppivelvollisuusikäisille taustasta riippumatta. Yhtenä keskeisenä kehittämistoimena eri taustoista tulevien oppilaiden oppimisen tukemiselle on toteuttaa koulutuksellisen tasa-arvon toimenpiteitä.

Positiivinen diskriminaatio

Perusopetuksella on keskeinen rooli alueellisen ja sosiaalisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämässä sekä syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sen tehtävänä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, oppimista ja kehitystä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tutkimusten mukaan esim. väestön sosioekonominen tausta, vanhempien koulutus ja maahanmuuttajuus näkyvät lasten oppimistuloksissa ja myöhempään koulutukseen osallistumisessa.

Lahden perusopetuksessa ehkäistään diskriminaatiota koulujen toimintakulttuurin muutoksella, inklusion, oppimisen ja hyvinvoinnin, tasa-arvoisuuden, yhdenvertaisuuden, vuorovaikutuksen ja lähikouluperiaatteen vahvistamisella sekä oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta varhaisen tuen toteuttamisella. Tällaisia toimia ovat mm. opetusryhmien joustavat muodostamiset, joissa on tehostetun tuen tai erityisen tuen piirissä olevia oppilaita, oppilashuollon tuki sekä kodin ja koulun yhteistyö.

Vähemmistöstressi

Vähemmistöstressi tarkoittaa ylimääräistä kuormitusta, joka johtuu syrjinnän kokemuksista tai pelosta. Stressi heijastuu suurempana riskinä psyykkiseen ja fyysiseen sairastamiseen.

Lahden perusopetuksessa tiedostetaan tilanteet, jotka voivat aiheuttaa vähemmistöstressiä. Opetusryhmän tuntemus ja ryhmätyökset sekä oppilaiden yksilöllinen kohtaaminen ja kuuleminen ovat tärkeitä.

2.3 Lahden perusopetuksen arvot

Lahden perusopetuksen toimintaa ohjaavat arvot, jotka ohjaavat myös yhdenvertaisuuden ja tasa-arvosuunnitelman toteuttamista.

Lahden perusopetuksen arvoja ovat

- Oppilaan ainutlaatuisuus ja oikeus hyvään opetukseen

- Ihmisyys, sivistys, tasa-arvo ja demokratia
- Kulttuurinen moninaisuus rikkautena
- Kestävän elämäntavan välttämättömyys

Perusopetuksen arvoperusta on kuvattu tarkemmin Lahden perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2016).

Lahden perusopetusta järjestetään lähikouluperiaatteen mukaisesti. Oppimisessa keskiössä on oppimisen ilo. Kouluyhteisössä toiminta on yhteistoiminnallista ja osaamista jaetaan niin oppilaiden kuin aikuistenkin kanssa. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen periaatteena on varhainen tuki. Perusopetusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti.

3 Lahden perusopetuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen toimet

3.1 Opetushenkilöstön ja oppilaiden yhdenvertaisuusosaaminen

Yhdenvertaisuuslain toteutumisen kannalta on tärkeää, että sekä opetushenkilöstöllä että oppilailta on riittävä yhdenvertaisuusosaaminen. Ammattitaidon ylläpitäminen liittyy myös keskeisesti opetushenkilöstön ammatitiettyykseen. Yhdenvertaisuuteen liittyviä teemoja huomioidaan opetushenkilöstön täydennyskoulutusten järjestämisessä. Yhdenvertaisuuden käsittely liitetään myös osaksi vuosittaista koulujen lukuvuosisuunnitelmien laadintaa ja asioita käydään läpi vuosittain koulun yhteisissä opettajainkokouksissa.

Opetushenkilöstön lisäksi myös oppilaiden on tärkeä tietää perusasiat yhdenvertaisuudesta. Laaja-alaisen osaamisen taitojen harjoittaminen auttaa oppilaita havainnoimaan omaa osaamista ja toimimista toisten kanssa vuorovaikutuksessa sekä havainnoimaan ympäristöä. Oppilaiden kanssa harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Oppilaita autetaan havaitsemaan ennakkoluuloja ja syrjintää ympäristössään, ohjataan puuttamaan syrjintään sekä vaikuttamaan epäoikeudenmukaisuuden poistamiseksi.

Malleja ja käytänteitä

- Unicefin Ihmisoikeus ja globaalikasvatus –materiaali <https://www.unicef.fi/koulut/ihmisoikeus-ja-gloaalikasvatusmateriaalit/>
- MLL:n tukioppilastoiminnan materiaalia <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/tukioppilastoiminta/>
- Globaalikasvatuksen tukimateriaalia <http://maailmankoulu.fi/>
- Ihmisoikeuskasvatuksen materiaalia www.ihmisoikeudet.net

Vinkkejä

- Toiminnallisia harjoituksia kiusaamisen käsittelyyn ja tunne- ja vuorovaikutustilanteiden hallintaan voi harjoituttaa erilaisilla ohjelmilla. Vinkkejä ohjelmista on koottu Lahden pedanet –ympäristöön <https://peda.net/lahti/opetus/oppimisen-tuki/t/>
- Kouluun voi pyytää eri järjestöjen edustajia kertomaan moninaisuuteen ja syrjintään liittyvistä asioista. Myös työpajoja tai vierailuja voi tilata järjestöiltä.

3.2 Yhdenvertaisuus oppilasvalinnoissa, suoritusten arvioinnissa ja oppilaanohjauksessa

Yhdenvertaisuuslain perustelujen mukaan on kiinnitettävä huomiota oppilaiden ja opiskelijoiden valintaperusteisiin sekä opintasuoritusten arviointiin. Myös opinto-ohjausta voidaan pitää keskeisenä koulun yhdenvertaisuuden osa-alueena.

3.1.1 Oppilasvalinnat

Lahden kaupungin hallintosäännön mukaan sivistyslautakunta päättää peruskoulujen ja Lahden Yhteiskoulun oppilaaksiottoalueista ja oppilaaksioton periaatteista.

Oppilaaksi ottaminen koostuu kolmesta tilanteesta:

- 1) lähikoulun osoittaminen oppilaaksiottoalueella
- 2) oppilaaksi ottaminen muuhun kuin kunnan osoittamaan lähikouluun
- 3) oppilaaksi ottaminen valintakokeen perusteella painotettuun tai kaksikieliseen opetukseen

Oppilaaksi ottamisessa otetaan huomioon sisarusperiaate ja turvallisen koulumatkan periaatteet. Lisäksi otetaan huomioon huoltajien esittämät lähikoulutoiveet mahdollisuuksien mukaan. Huoltajien esittämiä lähikoulutoiveita ei aseteta tärkeysjärjestykseen.

Oppilaaksiotto perustuu yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaisiin periaatteisiin, joka kieltää syrjinnän.

Oppilaaksioton peruseriaatteita Lahdessa ovat

- Oppilaan jatkuvuuden periaate esiopetuksesta alkuopetukseen ja alakoulusta yläkouluun
- Lähikoululla tarkoitetaan oppilaan omalla oppilaaksiottoalueella sijaitsevaa koulua, jonka Lahden kaupunki osoittaa oppilaalle lähikouluksi, lähikoulu on jokin oppilaaksiottoalueen kouluista ja lähikouluksi ei aina osoiteta oppilaan kotia lähinnä maantieteellisesti sijaitsevaa koulua
- Oppilaaksiotto toissijaiseen kouluun arvontaperusteiden mukaan, mikäli koulussa on tilaa, kuitenkin niin, ettei tällöin ole oikeutta koulumatkaetuun
- Painotetussa opetuksessa (liikunta, musiikki, kuvataide, luma, vieraat kielet) ja kaksikielisessä opetuksessa oppilaaksiotto perustuu kaikille oppilaille yhdenvertaisiin valintakokeisiin

3.2.2 Oppimisen arviointi

Arviointi on osa opetusta. Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta, sukupuolitietoinen arviointi tarkoittaa, että arviointi on tasapuolista eikä perustu oppilaan sukupuoleen tai sukupuoleen liitettyihin stereotyyppisiin. Täten arviointia annettaessa on hyvä huomioida, että arviointi perustuu oppilaan osaamisen arviointiin. Oppilaista on tärkeää, että arviointi ei perustu vain taidolle (esim taito- ja taideaineissa), vaan myös yrittäminen ja aktiivisuus on hyvä huomioida. Myös oppilaiden persoonallisuuden piirre on hyvä huomioida, esim. ujo oppilas voi olla aktiivinen, vaikka ei aina olisikaan pyytämässä puheenvuoroa. Myös palautetta antaessaan opettajan on tärkeää ottaa huomioon tasapuolisuus.

Opettajan on hyvä tiedostaa opetuksessa käytettyjä työskentelytapoja ja tehtäviä, joiden tulee soveltua tasa-arvoisesti kaikille oppilaille sukupuolesta riippumatta. Oppilaista on tärkeää, että heidän osaamistaan arviointiin yksilöinä ja opettajat tunsivat heidät.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppimisvaikeudet ja puutteellinen suomen kielen taito on otettava huomioon oppilaiden arvioinnissa ja osaamisen näyttötilanteissa. Oppilaalla tulee olla mahdollisuus osoittaa osaamistaan monin eri tavoin. Tällöin suoritusten arviointia on siten eriytettävä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kokeessa tarjotaan riittävästi aikaa, tarvittaessa oppilaalla on mahdollisuus suulliseen näyttöön, teknologiaa voidaan hyödyntää kokeen suorittamisessa sekä apuvälineitä tai avustajaa/toista opettajaa voidaan käyttää osaamisen näytön tilanteissa. Muita tapoja osoittaa osaamista ovat mm. portfolioit, oppimispäiväkirja, esitelmät, projektit, sanaston laatiminen, asioiden nimeäminen, tiedon jäsentäminen tai avainasioiden muistaminen.

Malleja ja käytänteitä

- Lahden perusopetuksen sähköinen arvioinnin opas <http://lahdenvuosi.fi/perusopetuksen-arvioinnin-opas>

3.2.3 Oppilaanohjaus

Oppilaanohjaus koskee kaikkia peruskoulua käyviä oppilaita. Oppilaanohjauksen tehtävänä on edistää oppilaiden kasvua ja kehitystä siten, että jokainen oppilas pystyy kehittämään opiskeluvalmiuksiaan ja vuorovaikutustaitojaan sekä oppimaan elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Oppilaanohjaus tukee oppilaita tekemään omiin valmiuksiinsa, arvoihinsa ja lähtökohtiinsa sekä kiinnostukseensa perustuvia arkielämää, opiskelua, jatko-opintoja sekä tulevaisuutta koskevia päätöksiä ja valintoja. Oppilaanohjauksen avulla edistetään oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja osallisuuden toteutumista sekä ehkäistään syrjäytymistä koulutuksesta ja työelämästä.

Oppilaanohjauksessa tulee kiinnittää huomiota eritenkin maahanmuuttajien ja tukea tarvitsevien oppilaiden ohjaukseen. Ohjaus on jokaisen opettajan vastuulla. Oppilaanohjaajat huomioivat niin yleisopetuksen ja erityisen tuen ryhmissä kuin valmistavassa opetuksessa olevien oppilaiden oppilaanohjauksen saamisen oppilaan suunnitelmassa koulutus- ja uramahdollisuuksia. Koulutus- ja uraohjaus on sukupuolineutraalia. Oppilaan vahvuudet huomioidaan.

Malleja ja käytänteitä

- Oppilaanohjaus <https://edu.fi/perusopetus/oppilaanohjaus>
- Opintopolku <https://opintopolku.fi/wp/fi/>

3.3 Syrjinnän vaarassa olevien oppilaiden tarpeiden huomiointi

Oppilaitoksen velvollisuus on edistää yhdenvertaisuutta. Ketään ei saa syrjiä koulussa iän, alkuperän, kansallisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Ketään ei siis saa kohdella muita huonommin edellä mainittujen asioiden osalta.

Koulussa tulee huomioida myös välillinen syrjintä, mikäli sellaista ilmenee. Esimerkiksi sääntö, joka kieltää huivin luokkahuoneessa on näennäisen yhdenvertainen, mutta tosiasiallisesti syrjii sellaisesta kulttuurista tulevia oppilaita, joille huivin käyttö on osa kulttuurista identiteettiä. Koulun on pyrittävä siten myös tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen. Tämä tarkoittaa opetuksen järjestämistä tavalla, joka ottaa paremmin huomioon syrjinnän

vaarassa olevien oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeet esimerkiksi tukemalla kielitaitoa, huomioimalla seksuaaliset ja sukupuolivähemmistöt sekä turvaamalla esteettömyys ja oikeus omaan uskontoon tai vakaumukseen. Yhdenvertaisuuslain perustelujen mukaan juuri tämän kaltaiset toimenpiteet ovat keskeisiä oppilaitoksen yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Vinkkejä, miten huomioida syrjinnän vaarassa olevia oppilaita:

- Ollaan kiinnostuneita ja tunnetaan opetusryhmän oppilaat
- Oppilaiden kunnioittava kohtaaminen
- Kodin ja koulun välinen yhteistyö
- Oppilashuollon toimenpiteet
- Inklusioperiaatteen toteuttaminen

3.3.1 Kieli- ja kulttuuri

Kaikkien oppilaiden opetuksessa noudatetaan yhteisiä, perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia tavoitteita ja periaatteita. Oppilaiden kielelliset valmiudet sekä kulttuuritausta otetaan perusopetuksessa huomioon. Jokaisen oppilaan kieli- ja kulttuuri-identiteettiä tuetaan monipuolisesti. Oppilaita ohjataan tuntemaan, ymmärtämään ja kunnioittamaan jokaisen kansalaisen perustuslain mukaista oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin. Tavoitteena on ohjata oppilaita arvostamaan eri kieliä ja kulttuureja sekä edistää kaksi- ja monikielisyttä ja siten vahvistaa oppilaiden kielellistä tietoisuutta ja metalingvistisiä taitoja. Koulutyöhön sisältyy monikielisiä opetustilanteita, joissa opettajat ja oppilaat käyttävät kaikkia osaamiaan kieliä.

Oppilaista on tärkeää, että myös huoltajat otetaan mukaan keskusteluun koulun kieli- ja kulttuuriasioissa. Keskustelu auttaa yhteisen ymmärryksen muodostumisessa ja syrjinnän ehkäisyssä.

Lahden perusopetuksessa opetuskieli on suomi tai ruotsi.

Saamen kielen ja kirjallisuuden opetuksessa otetaan huomioon eri saamen kielet ja niiden murteet sekä kielen sisältämä kulttuurinen tietous. Saamen kielen opetusta voidaan järjestää myös perusopetusta täydentävänä oman äidinkielen opetuksena, jonka laajuus on kaksi vuosiviikkotuntia.

Romanien opetuksessa erityisenä tavoitteena on vahvistaa oppilaiden identiteetin kehitystä ja tietoisuutta omasta historiasta ja kulttuurista. Opetuksessa otetaan huomioon Suomen romanien asema etnisenä ja kulttuurisena vähemmistönä. Opetus vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä kotien kanssa. Oppilaille pyritään tarjoamaan romanikielen opetusta, jonka laajuus on kaksi vuosiviikkotuntia.

Viittomakielisten opetuksessa erityisenä tavoitteena on vahvistaa oppilaiden viittomakielistä identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan ja viittomakielisestä yhteisöstä.

Muiden monikielisten oppilaiden opetuksessa erityisenä tavoitteena on tukea oppilaiden monikielisyttä sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Maahanmuuttajaoppilas tarvitsee usein tukea oppimisessa ja koulun käynnissä. Oppilaan oman äidinkielen ja suomen tai ruotsin kielen opetuksen ohella oppilaalle annetaan tarvittaessa tukea myös muilla oppimisen osa-alueilla tasavertaisten oppimisvalmiuksien saavuttamiseksi. Suomi toisena kielenä eli S2-opetus tarjoaa tärkeää tukea maahanmuuttajaoppilaalle. Suomen kielen oppiminen on myös osa kaikkea koulussa tapahtuvaa toimintaa. Jokainen aikuinen on kielellinen malli ja siten kielitietoinen opetus on läsnä kaikkien oppiaineiden opetuksessa.

3.3.2 Sukupuoli ja seksuaalisuus

Seksuaalinen suuntautuminen

Useimmilla ihmisillä seksuaalinen suuntautuminen, joka määrittelee sen, kehen yksilö ihastuu, virittyy romanttisesti tai eroottisesti tunteiden tai käyttäytymisen tasolla. Yhdenvertaisuuden edistämistä seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden saralla vaikeuttavat usein heteronormatiiviset ajattelumallit ja käytännöt. Kun heteroseksuaalisuus on "tavallisinta", sitä pidetään usein ennako-oletuksena ja lähtökohtana. Muita suuntautumis- ja suuntautumista saattaa tämän vuoksi pitää poikkeavuuksina ja vähemmän toivottuina. Tästä syystä seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset saattavat kohdata ennakkoluuloja ja syrjintää.

Sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu

Jako kahteen sukupuoleen ei aina vastaa ihmisten omia kokemuksia sukupuolesta. Sukupuolinormatiiviset käytännöt saattavat rajoittaa yksilöiden vapautta sukupuolensa ilmaisemiseen, sukupuoleettomuuteen tai estää tasa-arvon toteutumista niin miesten ja naisten kuin transihmisten ja intersukupuolisten kohdalla. Tasa-arvo-lain mukaan sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tulee ennaltaehkäistä esimerkiksi osana työpaikkojen tasa-arvosuunnittelua. Osana koulun tasa-arvosuunnitelmaa tilojen, kuten wc- ja pukeutumistilat, sukupuolittomuuteen kiinnitetään huomiota.

Oppilaiden kokemusten mukaan koulussa on hyvä kiinnittää huomioita kouluympäristössä ilmeneviin sukupuolten jaotteluihin. Oppilaat pitävät tärkeänä, että näistä kouluympäristössä ilmenevistä sukupuoli- jaotteluista keskustellaan. Opetussuunnitelman mukaisesti jokainen oppilas on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Koulun arjessa kuunnellaan oppilaan toivetta liittyen hänen kohtelemiseensa, nimellä kutsumiseen ja viittaamisesta sukupuoleen koulun sisäisissä, ei juridisissa rekistereissä olevissa asiakirjoissa.

Tasa-arvolain 3 § sisältää seuraavat määritelmät:

- 1) Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan tässä laissa henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan
- 2) Sukupuolen ilmaisulla tarkoitetaan tässä laissa sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla
- 3) Mitä tässä laissa säädetään sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvasta syrjinnästä, sovelletaan vastaavasti syrjintään, joka perustuu siihen, että henkilön fyysiset sukupuolta määrittävät ominaisuudet eivät ole yksiselitteisesti naisen tai miehen.

Koulun henkilöstön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusosaamisen tulee olla päivitetty ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä tehdään suunnitelmallisesti.

Vinkkejä

- Tietoa sukupuolten tasa-arvosta <http://www.stat.fi/tup/tasaarvo/index.html>
- Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa http://www.oph.fi/download/173318_tasa_arvoty_o_n_taitolaji.pdf
- OPH:n opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa https://www.oph.fi/saadokset_ ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/seksuaalisen_hairinnan_ennaltaehkaiseminen
- Tietoa seksuaalisuudesta www.vaestoliitto.fi
- Lahden SETA pyydettyä tulee koululle kertomaan asiasta lisää. Lisäksi tilattavia verkkojulkaisuja <https://seta.fi/palvelut/materiaalitalaus>
- OKM ja tasa-arvovaltuutetun suositus sukupuoltaan korjaavien henkilöiden tutkintotodistuksista sekä opinto- ja tutkintosuorituksista koskevista todistuksista OKM/8/591/2013

- Ei meidän koulussa – opettajille suunnattu oppimateriaali seksuaalisesta häirinnästä <http://www.eimeidankoulussa.fi/opettajalle>
- Rauhankasvatusinstituutti <https://rauhankasvatus.fi/koulu-vailla-vertaa>

3.3.3 Uskonto ja vakaumus

Ihmisoikeuksien julistus, kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja perustuslaki suojaavat ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauden. Uskonnolliset ja ei-uskonnolliset vakaumukset ovat yhtä suojattuja. Oikeus antaa ihmiselle vapauden omaksua oman vakaumuksensa mukainen maailmankatsomus: ihminen saa uskoa, mihin haluaa. Vakaumus voi olla uskonto tai muu eettinen katsomus. Ihmisillä on myös oikeus liittyä uskonnolliseen tai muuhun katsomukselliseen yhdyskuntaan tai erota siitä. Jokainen saa valita, mihin uskoo. Katsomus ei kuitenkaan voi oikeuttaa loukkaamaan muiden ihmisten oikeuksia.

Positiiviseen uskonnonvapauteen kuuluu esimerkiksi oikeus oman uskonnon opetukseen, jonka tulisi toteutua yhdenvertaisesti. Oman uskonnon opetuksella on tärkeä merkitys erityisesti uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien nuorten identiteetin tukemisessa. Perusopetuslain mukaan oman uskonnon opetusta tulee järjestää, jos ryhmään tulee vähintään kolme oppilasta. Eriarvoisuus voi kuitenkin tulla näkyviin monissa käytännön järjestelyissä, kuten pienryhmäisten uskontotuntien sijoittumisena kauas omasta koulusta sekä tuntien sijoittelusta johtuvana koulupäivän raskautena.

Negatiiviseen uskonnonvapauteen taas kuuluu oikeus olla osallistumatta omantunnon vastaiseen uskonnonharjoitukseen. Kouluissa varsinaisiksi uskonnollisiksi tilaisuuksiksi lasketaan jumalanpalvelukset, uskonnolliset päivänavaukset ja esimerkiksi ruokarukoukset. Koulun tulee tiedottaa näistä tilaisuuksista ajoissa ja järjestää niiden ajaksi korvaavaa toimintaa niille oppilaille, jotka eivät niihin osallistu. Suomalaiset kouluperinteet ja luterilainen kulttuuri ovat yhteenkietoutuneita. Sillä voi olla segregoivia eli eristäviä vaikutuksia, jos muut kuin luterilaiset joutuvat jäämään pois yhteisestä toiminnasta. Valtaväestöstä poikkeavat uskonnolliset ja vakaumukselliset ryhmät kohtaavat koulussa usein myös ennakkoluuloja. Uskonnollisen yhdenvertaisuuden lisäämiseksi kouluissa olisikin hyvä pyrkiä analysoimaan uskontoon liittyviä toimintatapoja ja niiden vaikutuksia.

Joissakin kouluissa asia on ratkaistu siirtämällä esimerkiksi uskonnolliset päivänavaukset osaksi uskonnon tunteja tai poistamalla ne kokonaan. Toinen tapa purkaa segregoivuutta on muokata yhteisten juhlien kuten joulujuhlien sisältöä niin, että kaikki kokevat sen omaa vakaumustaan kunnioittavaksi iloiseksi tapahtumaksi. Myös muiden kuin kristillisten juhlaperinteiden huomioon ottaminen koulussa tukee yhdenvertaisuutta sekä vähemmistöön kuuluvien oppilaiden identiteetin kehitystä. Opettaja voi keskustella luokassa muslimien tai hindujen juhlista, vaikka koulussa ei olisikaan näihin uskontokuntiin kuuluvia.

Eri uskontoja ja vakaumuksia tulee ottaa huomioon myös useissa muissa koulukäytännöissä, kuten ruokatarjoilussa, opetuksessa ja viestinnässä. Myös lomajärjestelyissä ja koulun aikatauluissa olisi hyvä olla jouston varaa esimerkiksi rukoushetkien mahdollistamiseksi. Kouluun voidaan järjestää myös tiloja hiljentymiselle. Opettajan ei kuitenkaan tarvitse tietää kaikkea eri uskonnoista, sillä jokainen yksilö ja perhe tulkitsee uskontoa omalla tavallaan. Tärkeää on uskaltaa kysyä olettamisen sijaan.

Oppilaiden mielestä kouluyhteisössä esille tulleista uskontoon liittyvistä asioista tai tavoista pitää keskustella koulussa.

3.3.4 Esteettömyys

Suomessa on maksuton perusopetus, joka takaa kaikille yhtäläiset mahdollisuudet opiskella perusopetuksessa.

Yksilölliset opetusjärjestelyt ovat osa opiskelun esteettömyyttä. Järjestelyt voivat olla tarpeen opintojen aikana, jos oppilaalla on esimerkiksi kuulo-, näkö- tai muu aistivamma, aivo- tai liikuntavamma, luki- tai kirjoitusvaikeus. Erityisjärjestelyt voivat tarkoittaa esimerkiksi erityisjärjestelyitä koetilanteissa, häiriötöntä tilaa tai teknisten laitteiden käytön sallimista.

Jokaisen tulisi pystyä liikkumaan ja toimimaan koulussa. Tämä tarkoittaa:

- vaivatonta liikkumista piha- ja paikoitusalueella
- helppoa sisäänpääsyä rakennuksiin
- vaivatonta liikkumista ja toimimista oppilaitoksen sisällä (muun muassa hissit ja esteettömät wc:t)
- hyvää kuunteluympäristöä
- selkeitä ohjeita ja opasteita.

Oppimisessa otetaan huomioon:

- Yksilölliset opetusjärjestelyt ja ohjaus
- Oppilaan osallisuus ja hyvinvointi
- Toimiva vuorovaikutus
- Oppilaitoksen tilat ja ympäristö
- Tietotekniikka, viestintä ja oppimateriaalit

Lisätietoja asiaan liittyen:

- <https://opintopolku.fi/wp/valintojen-tuki/esteettomyys-ja-oppimisen-tuki-oppilaitoksissa/>

3.4 Yhdenvertaisuus oppimateriaaleissa

Opetuksella tuetaan yhdenvertaisesti kaikkien oppilaiden oppimista ja hyvinvointia (monipuoliset opetusmenetelmät, oppimisympäristöt ja verkostot). Oppimateriaalit valitaan ja laaditaan sukupuoli- ja tasa-arvotietoisesti sekä oppilaan kielelliset valmiudet huomioiden. Varmistetaan, että niissä esiintyy sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta, tyttöjä ja poikia eri tehtävissä sekä erilaisia perhemalleja. (OPH, Tasa-arvotyö on taitolaji, 2015)

Oppimisessa käytettävien työvälineiden, työaineiden ja oppimateriaalien tulee olla kaikkien oppilaiden saatavilla. Oppilaat eivät saa joutua epätasa-arvoiseen asemaan esimerkiksi sen vuoksi, että osalla oppilaista ei ole käytettävissä omia digitaalisia laitteita.

3.5 Yhdenvertaisuus opetusmenetelmissä

Työtapojen valinnan lähtökohtana ovat opetukselle ja oppimiselle asetetut tavoitteet sekä oppilaiden tarpeet, valmiudet ja kiinnostuksen kohteet. Työtapojen vaihtelu tukee ja ohjaa koko opetusryhmän ja jokaisen oppilaan oppimista. Opetuksessa käytetään eri ikäkausiin sekä erilaisiin oppimistilanteisiin soveltuvia työtapoja. Työtapojen ja arviointimenetelmien monipuolisuus antaa oppilaalle mahdollisuuden osoittaa osaamistaan eri tavoin.

Työtapojen valinnassa kiinnitetään huomiota myös sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen.

Yhdenvertaisuutta edistävät etenkin tutkivaan oppimiseen kannustavat opetustavat, ongelmalähtöinen työskentely sekä ryhmäytymisen vahvistaminen. Myös draamamenetelmiä hyödyntämällä ja ryhmäliikunnalla voidaan lisätä eri väestöryhmiin kuuluvien oppilaiden välisiä tasa-arvoisia ja yhteistyöhön perustuvia kontakteja. Samaa tavoitetta tukee myös moninaisuutta käsittelevä lasten- ja nuorten kirjallisuus.

Vinkkejä

- Yhteistoiminnallinen oppiminen on hyvä menetelmä oppilaiden ja ryhmien välisten kontaktien lisäämiseksi.
- Draamamenetelmät ovat hyvä väline yhdenvertaisuusteemojen käsittelylle. Eläytyessään rooleihin oppilaat saavat omakohtaista kokemusta teemoista. Draamaharjoitukset toimivat myös ryhmäytymisen keinona ja vuorovaikutustaitojen harjoittamisena.
- Lahden Nuorisopalveluiden oppilasryhmien ryhmäytykset 7. vuosiluokan oppilaille ja pyydettyä myös muille luokka-asteille
- Oppilashuollolliset tukitoimet
- Lahden kaupungin kirjastoissa on kattava valikoima kaunokirjallisuudesta, joka on vahva keino maailmankuvan laajentamiseen ja sen avulla oppilaat voivat ymmärtää globaaleja ilmiöitä.

3.6 Kiusaamiseen ja häirintään puuttuminen

Oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä laaditaan osana oppilashuoltosuunnitelmaa yksikkökohtainen suunnitelma. Lahdessa on linjattu kuntatasolla niin, että kaikki koulut ovat mukana KiVa-koulu- toiminnassa ja voivat lisäksi toteuttaa muita koulukohtaisia kiusaamisen vastaisia ohjelmia. Suunnitelmassa otetaan huomioon sekä oppilaiden keskinäiset että oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet koulussa.

Koulun suunnitelmassa tulee kuvata kaikki kolme osa-aluetta: häirintä, väkivalta ja kiusaaminen.

Väkivaltaan ja seksuaaliseen häirintää puuttumisessa on oleellista toisia kunnioittamaan ohjaava kasvatus, turvallisenä aikuisena oleminen nuorelle ja seksuaalista häirintää tai väkivaltaa epäiltäessä suora puheeksiotto ja oikea-aikainen auttaminen.

Malleja ja käytänteitä

- Seksuaalisen häirinnän ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa noudatetaan valtakunnallista ohjeistusta
[http://oph.fi/download/189829 Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkaisemiseksi ja siihen puuttumiseksi ko.pdf](http://oph.fi/download/189829_Opas_seksuaalisen_hairinnan_ennaltaehkaisemiseksi_ja_siihen_puuttumiseksi_ko.pdf)
- [1] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 2. mom. 4-kohta ja perusopetuslaki 29 § 3 mom. (1267/2013)

Vinkkejä

- Muita seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan liittyviä ohjeistuksia: FGM puheeksiotto www.thl.fi/las-tensuojelun-kasikirja

- Lapsi rikoksen uhrina-esite: <https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/lapsirikoksenuhrina.html>
- Turvataitoja lapsille / Turvataitoja nuorille www.thl.fi
- Ihmisoikeuskasvatus Suomessa www.ihmisoikeuskeskus.fi
- Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma (SM 15/2016)
- Rakentavaa vuorovaikutusta - demokraattisen osallisuuden vahvistaminen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisy http://www.oph.fi/julkaisut/2017/rakentavaa_vuorovaikutusta
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lomakkeet/lomakkeet_vakivallan_puheeksi_ottamiseen
- Kiusaaminen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-562-4>

3.7 Yhdenvertainen toimintakulttuuri

Perusopetuksen toimintakulttuurin periaatteiden tehtävänä on tukea opetuksen järjestäjiä ja kouluja toimintansa suuntaamisessa. Tavoitteena on luoda toimintakulttuuria, joka edistää oppimista, osallisuutta, hyvinvointia ja kestäväää elämäntapaa. Lahdessa toimintakulttuurin kehittämisen keskiössä ovat arvostava vuorovaikutus, osallisuus, yhteistyö, laaja-alainen osaaminen sekä oppimiskokonaisuudet. Aikuisen esimerkki ohjaa oppilaita arvostavaan vuorovaikutukseen ja yhdessä toimimiseen. Koulu on oppiva yhteisö, joka edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

3.7.1 Kodin ja koulun yhteistyö

Yhdenvertaisuuden edistäminen tulisi ulottua myös kotien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Yhteistyöllä tuetaan kasvatuksen ja opetuksen järjestämistä siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen, tasavertaisuus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus sekä tiedon ja tuen tarpeet.

Kodin ja koulun välinen viestintä on hyvä olla sellainen, joka saavuttaa kaikki huoltajat. Yhteistyössä olisikin pyrittävä toimivan kommunikaation saavuttamiseen kaikkien perheiden kanssa ja perheiden erilaisten tarpeiden huomioimiseen, jotta kaikki vanhemmat pystyvät seuraamaan ja tukemaan lapsensa koulunkäyntiä.

Erityisjärjestelyiden tekeminen esimerkiksi erikielisten perheiden tai toimintakyvyn rajoitteista kärsivien vanhempien osalta edellyttää, että opettajalla on riittävästi tietoa oppilaiden kotitaustoista. Opettajan ei tarvitse tietää kaikkea esimerkiksi eri kulttuureista, sen sijaan keskeistä on rohkeus kysyä perheiltä, miten juuri heillä toimitaan.

Lahden perusopetuksessa käydään vuosittain oppilaskohtainen keskustelu yhteistyössä oppilaan, opettajan ja huoltajan kanssa. Erityisen tärkeää yhteistyö on oppilaan koulupolun nivelvaiheissa sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Malleja ja käytänteitä

- OPH:n julkaisu Monikulttuurinen koulu yhteisö -käsikirja, https://www.oph.fi/download/126666_Monikulttuurinen_koulu_yhteiso.pdf

- OPH:n julkaisu romanioppilaiden perusopetuksen tuen hyviä käytäntöjä, https://www.oph.fi/download/137406_Romanioppilaiden_perusopetuksen_tuen_hyvia_kaytanta.pdf
- Vanhempainliiton materiaalia kodin ja koulun yhteistyöhön: <https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2018/08/Luokan-vanhempainliitto-esite-2017.pdf>

Vinkkejä

- Maahanmuuttajaperheiden kieltä ja kulttuuria tuntevan kulttuuritulkin tai koulunkäyntiavustajan käyttäminen koululla linkkinä kodin ja koulun välillä
- Kodin ja koulun välisen yhteistyön sekä nuorten ja huoltajien välisen vuoropuhelun lisäämiseksi toiminnallisia vanhempainiltoja. Illan aikana voidaan käsitellä esim. toiminnallisia menetelmiä koulunkäyntiin, vapaa-aikaan ja ryhmässä toimimiseen. Toteutuksessa voivat olla mukana esim. luokanvalvojat, rehtori, oppilashuoltohenkilöstöä, koulunuorisotyöntekijä ja eri järjestöjen edustajia.
- Maahanmuuttajaperheille voi järjestää omia vanhempainiltoja, joissa tulkki on mukana

3.7.2 Teemapäivät ja juhlat

Juhlat ja teemapäivät ovat osa koulujen toimintakulttuuria. Päivänavaukset, juhlat ja teemapäivät ja -hetket tulee rakentaa siten, että kaikille oppilaille tarjotaan yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua eri sisältöisiin, mutta painoarvoltaan yhtä merkittäviin tapahtumiin. Oppilaan vakaumus tulee ottaa huomioon juhlia järjestettäessä. Koulu tiedottavat koteja juhlien ja teemapäivien sisällöllisistä tavoitteista hyvissä ajoin ennen tapahtumia.

Malleja ja käytänteitä

- opetushallituksen ohjeistus (1/2018): https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/uskonnon_ja_elamankatsomustiedon_opetus

Vinkki

- Lahden perusopetuksen ohjeistus katsomuksellisten tilaisuuksien järjestämisestä Perusopetuksen toimintakäsikirjassa

3.7.3 Osallisuus ja päätöksenteko

Osallisuus tarkoittaa oppilaiden mahdollisuutta ilmaista mielipiteitään ja näkemyksiään, vaikuttaa kouluyhteisön päätöksentekoon ja saada aikaan muutosta. Lisäksi se on kokemus yhteisöön kuulumisesta. Oppilaiden tulee saada osallistua oman kehitysvaiheensa mukaisesti oman opiskelunsa, yhteisen koulutyön ja oppimisympäristön suunnitteluun.

Oppilaskuntatoiminta ja tukioppilastoiminta ovat tärkeitä osallistumisen muotoja, mutta osallisuudesta pitää huolehtia myös jokapäiväisessä koulutyössä. Olennaista on saada kaikkien ääni kuuluviin, myös hiljaisten oppilaiden.

Hyvin toteutuva oppilaiden osallisuus on keskeinen keino syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja eriarvoisuuden vähentämiseksi. Osallisuus myös lisää kouluviihtyvyyttä, kouluun sitoutumisesta ja oppilaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Yhteisöllisen oppilashuollon keskeisenä tehtävänä on oppilaiden ja huoltajien osallisuuden edistäminen. Oppilashuoltoryhmässä kartoitetaan kaikkien oppilaiden kokemukset omasta hyvinvoinnistaan ja luokan tilanteesta vuosittain. Kyselyistä nousevien havaintojen perusteella voidaan luokkaan tai koko kouluun kohdentaa hyvinvointia ja turvallisuutta tukevia yhteisöllisiä toimintamalleja. Myös yksilökohtaisessa oppilashuollossa oppilaan osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti.

Malleja ja käytänteitä

Materiaalia osallisuuskasvatukseen ja oppilaskuntatyöhön:

- <https://opinkirjo.fi/>
- <http://omaoppilaskunta.fi/>
- <https://www.omavalinta.fi/>
- <https://www.nuortenakatemia.fi/>
- www.alli.fi
- Lahdessa kaikkien koulujen oppilaskuntien hallitukset koulutetaan tehtävänsä joka syksy. Koulutukset järjestetään alueittain, alakoulut ja yläkoulut erikseen.
- Tukioppilaskoulutukset: Mannerheimin Lastensuojeluliitto
- Lahden kaupungin oppilashuollon toimintatavat ja kyselyt: <https://peda.net/lahti/oppilashuolto/oto>

Vinkkejä

Kaikkien ääni kuuluviin:

- Palaute- ja idealaatikot, sähköiset kyselyt (Google Forms, Webropol, SurveyMonkey, Kahoot)
- Oppilaskunnan hallituksen kokouksen ja luokkatunnin linkittäminen lähekkäin, esim. samalle viikolle koulun vuosisuunnitelmaan
- Oppilaskuntatoiminta osaksi koulun toimintakulttuuria!
- Rehtorin "aamukahvit" ja kyselytunnit
- Hallituksen edustajien vierailu opettajainkokouksessa
- Oppilasedustus koulun työryhmissä
- Rehtorin (ja muidenkin koulun aikuisten) vierailu oppilaskunnan hallituksen kokouksissa
- Oppilaskunnan hallituksen toimintasuunnitelman kirjaaminen osaksi koulun vuosisuunnitelmaa

3.7.4 Viestintä

Yhdenvertaisuus tulee huomioida kaikessa viestinnässä. Koulun viestinnässä, kuten oppaissa sekä nettisivujen kuvissa, tulee huomioida monimuotoisuus ja esteettömyys. Koulujen nettisivuille kannattaa laittaa myös oma yhdenvertaisuutta koskeva osionsa. On tärkeää, että mm. vanhemmat voivat tutustua koulun lukuvuosisuunnitelmaan sekä toimintaohjeisiin syrjintään ja häirintään puuttumiseksi. Viestintään voi sisällyttää pitkin vuotta yhdenvertaisuuteen liittyvää materiaalia.

Perusopetuspalveluiden, koulun ja opettajan viestinnässä on huomioitavaa, että viesti tavoittaa kaikki kohde-ryhmään kuuluvat. Esimerkiksi Wilma-viestit eivät saata tavoittaa kaikkia huoltajia. Viestintää pitää siten tarvittaessa räätälöidä huoltajan tarpeiden edellytysten mukaisesti.

Vinkkejä

- Eri kielille käännettyjä ohjeistuksia www.moped.fi
- Palveluista tiedottamisessa hyvä huomioida mahdollisuuksien mukaan vieraalla kielellä tiedottaminen. Tulkin hyödyntäminen viestinnässä.
- Lahden oppilashuollon esitteet eri kielillä <https://peda.net/lahti/oppilashuolto/tiedottaminen>

4 Lahden peruskoulujen Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelu vaihe vaiheelta

Tämä suunnitelma on kaikkien koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, omaa erillistä suunnitelmaa ei tarvitse tehdä. Sen sijaan koulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu on jatkuva prosessi, joka tehdään koko koulun yhteistyönä. Työn tueksi suunnittelua toteutetaan seuraavin vaihein:

1. Koulun vuosittainen caf –arviointi sekä maakunnallinen arviointikysely, kouluterveyskysely ja Mitä kuuluu –kysely mahdollistavat arviointitiedon saannin
2. Koulun vuosisuunnitelmaan laitetaan linkki tähän tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan. Vuosisuunnitelman pohjassa on ohjeistus kouluille, kuinka suunnitelmasta valitaan koulun vuosittaiset painopisteet ja toimenpiteet arviointitietoon perustuen (kohdassa 1 mainitut arviointivälineet)
3. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma käsitellään koulun yhteisessä veso -päivässä elokuussa
4. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasia on koulussa jonkun nimetyn tiimin vastuulla
5. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma käsitellään vuosittain koulun oppilaskunnan hallituksen kanssa. Oppilaat osallistetaan koulun tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden suunnitteluun.

5 seuranta ja arviointi

Lahden perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan kolmen vuoden välein ja sitä tarkennetaan tarvittaessa. Suunnitelma on kaikkia kaupungin peruskouluja koskeva. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista seurataan vuosittaisten koulujen lukuvuoden toiminnan arvioinnissa. Lukuvuosisuunnitelmien laadinnassa hyödynnetään maakunnallisesta kyselystä, kouluterveyskyselystä, Mitä kuuluu –kyselystä ja caf –arvioinnista kerättyä arviointitietoa.

Lähteet

Koulu vailla vertaa! Opas yhdenvertaisuussuunnitteluun.

Lahden perusopetuksen opetussuunnitelma 2016

Laki tasa-arvosta 609/1986

Laki yhdenvertaisuudesta 1325/2014

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. 2015. OPH

